

ks. mgr lic. Grzegorz Lenart

Uniwersytet Papieskich Jana Pawła II
w Krakowie

Teologia adwentowych pieśni liturgicznych¹

Podział okresu Adwentu na dwie części, tj. od pierwszej Niedzieli Adwentu do 16 grudnia oraz od 17 do 24 grudnia ma za zadanie ukazać dwa wymiary oczekiwania na przyjście Chrystusa. Wg takiego schematu dokonano również podziału pieśni liturgicznych w 41. wydaniu *Śpiewnika Kościelnego* ks. Jana Siedleckiego. Ów podział budzi wśród muzyków kościelnych odpowiedzialnych za animację muzyczną podczas świętej Liturgii kontrowersje, ponieważ w większości śpiewów adwentowe da się zauważyć uniwersalizm obecnych w treści, co podważałoby podział zaproponowany w śpiewniku. Niniejszy artykuł jest próbą rozstrzygnięcia sporu i ukazania rzeczywistej teologii tekstów pieśni za pomocą analizy najbardziej charakterystycznych śpiewów dla poszczególnych części Adwentu.

1. Historia Adwentu

W poszukiwaniu pierwszych śladów Adwentu należy przenieść się do IV wieku na tereny Hiszpanii i Galii. To tam wprowadzono do liturgii czas przygotowania do Epifanii, który charakteryzował się podejmowaniem pokuty, postu, abstynencji małżeńskiej i skupieniem². Ponadto, w dokumentach Synodu z Saragossy, który odbył się w 388 roku można przeczytać o nakazie codziennego uczęszczania do kościoła w dniach poprzedzających święto Epifanii, czyli od 17 grudnia do 6 stycznia³. Dopiero w V wieku Adwent zaczął być okresem przygotowania do przeżywania Świąt Bożego Narodzenia. Na ten czas w wyniku obrad synodów galijskich ustanowiono post od 1 grudnia, a nawet od 11 listopada, czyli liturgicznego wspomnienia św. Marcina z Tours. Miał on być podejmowany trzy razy w tygodniu, tj.

---

¹ Artykuł powstał w ramach projektu: „Tradycyjne melodie kościelne z perspektywy akompaniamentu organowego” realizowanego w ramach programu „Społeczna Odpowiedzialność Nauki” finansowanego przez Ministerstwo Edukacji i Nauki, nr SONP/SP/564101/2022, realizacja - Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie w latach 2022-2024.

² Por. B. NADOLSKI, *Liturgika II, Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 109-112; A. NOCENT, *Il Tempo della manifestazione*, w.: *Anámnesis 6, L'anno liturgico*, Genova 1988, s. 193-202.

³ *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, układ i opracowanie A. BARON, H. PIETRAS, (*Synody i Kolekcje Praw*, t. 1. Źródła Myśli Teologicznej, t. 37), Kraków 2006, s. 293.

w poniedziałki, środy i piątki. Próbowano ten czas przygotowania do Świąt Narodzenia Pańskiego ukształtować na wzór okresu Wielkiego Postu i dlatego w niektórych krajach zaczęła funkcjonować nazwa *Quadragesima sancti Martini*. Z czasem wydłużano okres Adwentu, ale ta tendencja dotyczyła głównie zakonów. Na przełomie VIII i IX wieku zaczęto wprowadzać nowe terminy rozpoczęcia czasu przygotowania do Świąt. W Hiszpanii Adwent obowiązywał od 30 października albo nawet od 24 września, czyli święta Poczęcia św. Jana Chrzciciela, albo nawet od 14 września⁴.

W Rzymie okres Adwentu zaczął być znany dopiero w VI wieku. Trwał zaledwie dwa tygodnie i zbiegał się z suchymi dniami. Był to czas przygotowania, podczas którego w liturgii czytano ewangelię o tajemnicy zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie i o działalności św. Jana Chrzciciela. Na przełomie VI i VII wieku Adwent liczył już cztery niedziele i był czasem bezpośredniego przygotowania do obchodów przyjścia na świat Jezusa Chrystusa bez stosowania praktyk pokutnych. Dłuższy, bo obejmujący pięć niedziel okres Adwentu proponował Sakramentarz gelaźjański z VIII wieku⁵. Praktyki pokutne wróciły do liturgii w VIII wieku, gdy Galia przejęła liturgię rzymską. Objawiały się one w fioletowym kolorze szat liturgicznych, opuszczaniu hymnów *Gloria* oraz *Te Deum*, ograniczeniu ozdób w kościele a z czasem również brzmienia organów⁶.

2. Liturgia w okresie Adwentu

Adwent charakteryzuje się w liturgii podziałem na dwie części. Pierwsza z nich, poprzez wspomnienie pierwszego przyjścia na świat Chrystusa, ma na celu kierować myśli wiernych ku oczekiwaniu na powtórne Jego przyjście na końcu czasów. Druga część (od 17 do 24 grudnia) przygotowuje dusze do celebracji uroczystości Narodzenia Pańskiego, podczas której wspominamy pierwsze przyjście Syna Bożego na ziemię. Czas przygotowania do obchodów przyjścia na świat Zbawiciela rozpoczyna się od I Nieszporów niedzieli wypadającej 30 listopada lub najbliższej tej daty i kończy się przed I Nieszporami Narodzenia Pańskiego⁷. Obie

---

⁴ Por. J. MIAZEK, *Misterium Chrystusa w liturgii Adwentu*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 12 (1999), s. 145-156. s. 147-148.

⁵ Por. C. VOGEL, *Introduction aux sources de l'histoire du culte chrétien au Moyen Âge*, Spoleto 1975, s. 146-147.

⁶ Por. *Adwent*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. W. SCHENK, Lublin 1985, kol. 112.

⁷ Por. Kongregacja Kultu Bożego, *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 39-42.

części Adwentu są okresem pobożnego i jednocześnie radosnego oczekiwania⁸. Nawet jeśli Kościół zachęca w tym czasie do ascezy i dobrowolnych wyrzeczeń, to nie znaczy, że zaprasza do przeżywania smutku, ale chce w ten sposób zaproponować środki niezbędne w dążeniu do doskonałości i osiągnięciu świętości, która oznacza radosne zjednoczenie z Bogiem w wieczności⁹.

Adekwatnie do zaproponowanego podziału czytania z Ewangelii mówią w pierwszą Niedzielę Adwentu odnoszą się do przyjścia Pana na końcu czasów, w drugą i trzecią Niedzielę opowiadają o Janie Chrzcicielu, a w czwartą Niedzielę opowiadają o wydarzeniach, które bezpośrednio przygotowały przyjście Mesjasza na ziemię. Z kolei w dni powszednie czyta się Księgę Proroka Izajasza, według porządku księgi, której teksty ściśle korespondują z Ewangelią tych dni. Od czwartku drugiego tygodnia pojawiają się czytania z Ewangelii o Janie Chrzcicielu, zaś pierwsze czytania jest kontynuacją tekstu Księgi Izajasza lub innego, wybranego. W ostatnim tygodniu przed okresem Narodzenia Pańskiego proklamowany jest opis wydarzeń bezpośrednio przygotowujących narodzenia Chrystusa, tj. pierwszy rozdział Ewangelii według św. Mateusza oraz pierwszy rozdział Ewangelii według św. Łukasza. W pierwszych czytaniach tego okresu znajdują się opisy prorocत्व mesjańskich¹⁰.

3. Teologia pieśni adwentowych

Podział na dwie części Adwentu został uwzględniony również w śpiewniku ks. Jana Siedleckiego, jedynym ogólnopolskim śpiewniku liturgicznym w Polsce¹¹. W pierwszej części znalazły się pieśni takie, jak *Błogosławieni; Niech się radują; Oto Pan Bóg przyjdzie; Oto Pan przybywa; Otwórzcie się szeroko; Pan jest blisko; Przybądź, Panie; Przyjdź, Panie Jezu; Stwórcu gwieździstych przestworzy; W tym świętym czasie oczekiwania; Z powagą przygotujcie*¹². Cztery spośród wymienionych pieśni swój źródłosłów mają w Piśmie Święty, dwie to hymny brewiarzowe, a inne powstały z własnej inspiracji. Warto zwrócić uwagę na

---

⁸ Por. D. MIELNIK, *Adwent - czas radosnego czy pokutnego oczekiwania na przyjście Chrystusa?*, „Kryzys” 14 (2015) nr 2, s. 47-52. s. 50.

⁹ Por. K. LITAWA, *Tempus gaudii – tempus tristitiae. Historyczny rozwój dwóch wymiarów Adwentu*, „Liturgia Sacra” 27 (2021), nr 1, s. 75-88. s. 86.

¹⁰ Por. *Lekcjonasz Mszalny*, t. I, Okres Adwentu. Okres Narodzenia Pańskiego, wydanie drugie, Pallotinum, Poznań 2015, s. 43.

¹¹ Por. Uchwała nr 13/372/2016 konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie uznania śpiewnika ogólnopolskiego.

¹² J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 23-36.

kilka wyżej wymienionych tytułów, które wydają się dobrze oddawać charakter pierwszej części Adwentu, czyli oczekiwania na powtórne przyjście Chrystusa na ziemię. Już w pierwszej strofie hymnu brewiarzowego *W tym świętym czasie oczekiwania* w tłumaczeniu o. P. Galińskiego OSB, pojawia się zachęta do nawrócenia, by Chrystus, gdy nadejdzie, zastał nas przygotowanych na spotkanie z Nim. W kolejnych zwrotkach podmiot liryczny przekonuje do podążania w życiu drogami, które prowadzą do ostatecznego celu, czyli zbawienia człowieka. Dalej przyjście na świat Zbawiciela porównuje do światła danego tym, którzy błądzą w mrokach grzechu, a następnie wyrażona jest prośba o łaskę i miłosierdzie w dzień sądu. Wielkim wołaniem o ukazanie człowiekowi blasku dróg Bożych, którymi powinien dążyć do osiągnięcia zbawienia jest pieśń *Oto Pan przybywa*. Warto zatrzymać się nad słowami pieśni *Błogosławieni*, które są parafrazą nowo testamentalnego dekalogu (por. Mt 5, 3-10). Zapowiadają bowiem radość życia wiecznego dla tych, którzy pozostają we właściwie rozumianym ubóstwie i cichości, czynią pokój, służą braciom, okazują miłosierdzie, wierzą w Królestwo Boże. Z kolei wersety antyfony *Oto Pan Bóg przyjdzie*, która jest przekładem łacińskiego tekstu *Ecce Dominus veniet* wzięte z tekstu Apokalipsy (por. Ap 21) przedstawiają wizję Miasta Świętego Jeruzalem, będącego celem ziemskiej pielgrzymki ludzi, którzy uwierzyli w Chrystusa. Nie będzie im potrzeba światła, gdyż będą oświeceni chwałą Boga, a przepych królów ziemskich stanie się udziałem niebian. Również słowa pieśni *Otwórzcie się szeroko*, zapożyczone z Psalmu 24, są antycypacją rzeczywistości niebieskiego Jeruzalem (por. Ps 24, 7-10). Ukazuje wielkość i potęgę panowania Boga oraz podkreśla Jego wierność. Zanim jednak człowiek osiągnie nagrodę wiecznej szczęśliwości wpierw musi stoczyć bój z podszeptami Złego, dlatego w trzeciej zwrotce pieśni *Stwórczo gwiazdzistych przestworzy* wyrażona jest prośba do Boga o obronę przed przewrotnością Szatana, zanim nadejdzie czas sądenia sumień.

Wśród pieśni przeznaczonych do wykonywania w drugiej części Adwentu znalazły się takie oto tytuły: *Archanioł Boży Gabryjel*; *Boże wieczny, Boże żywy*; *Córko syjońska*; *Czekan na Ciebie*; *Głos wdzięczny z nieba wychodzi*; *Grzechem Adama ludzie uwikłani*; *Gwiazdo morza głębokiego*; *Hejnał wszyscy zaśpiewajmy*; *Matko Odkupiciela*; *Mądrości, która*; *Niebiosa roś*; *spuście*; *Niebiosa roś ślijcie*; *Oto Panna pocnie*; *Po upadku człowieka grzesznego*; *Pragniemy Ciebie*; *Spuście nam na ziemskie niwy*; *Stworzycielu gwiazd świecących*; *Zdrowaś bądź, Maryja*¹³. Słowa wyżej wymienionych pieśni wyrażają optymizm i nadzieję z powodu zbliżającego się czasu przyjścia Zbawiciela, co koresponduje z tekstami biblijnymi

---

¹³ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 36-59.

i eucharystycznymi podczas liturgii. Już w pierwszej zwrotce pieśni *Głos wdzięczny z nieba* wychodzi podmiot liryczny mówi o nowej Gwiazdce, mającej rozświetlić ciemności wywodzące się z tęsknoty, smutku i beznadziei. Są one znakiem nienawiści, złości i śmierci. Usunięcie ich sprawi nadejście tak długo oczekiwanego czasu zapowiadanego już przez proroków. Odwołanie do ich wizji mesjańskich pojawia się w zwrotach wyżej wymienionej pieśni, tj.: *z różdżki Jesse kwiat zakwita; ...miał powstać Syn zacnego plemienia Dawidowego; ...prorocy przepowiadali, że się Bóg świata miał zjawić...*¹⁴. O przychodzącym Zbawicielu poinformuje Boży posłaniec z nieba na ziemię i będzie to pierwsza dobra nowina przekazana człowiekowi od Boga. Będzie ona źródłem radości całej ziemi z kilku powodów. Pierwszym jest fakt przyjścia *Syna Zacnego* na ziemskie niziny z *niewymownej swej litości*¹⁵. Przychodząc, pochyla się on nad *niskością ziemi*, ponieważ chce dać jej szansę wywyższenia. Do dzielenia radości wezwani są również *wszyscy święci*, gdyż to oni emanują Bożą radością. Powinni być wzorem dla ludzi *smutkiem zdjętych*, którzy z chwilą przyjścia Zbawiciela odzyskają radość człowieka Bożego¹⁶.

Inna adwentowa pieśń oddająca ducha drugiej części tego okresu, to *Hejnał wszyscy zaśpiewajmy*. Już w pierwszej zwrotce mówi o oddaniu czci i chwały Bogu, co można interpretować jako symbol radości kierowanej ku Bogu. Jej źródłem będzie zmiana jaka dokona się z chwilą przyjścia Syna Bożego, który swą wszechmocnością rozpędzi *piekielne ciemności*¹⁷. Minie noc symbolizująca trwanie w mrokach grzechu. Przyjdzie Bóg, który weźmie człowieka w opiekę i tym samym *czartowską zniesie rękę i odejmie piekielną mękę*¹⁸. Po dramatycznych wizjach świata ciemności nakreślonych w sześciu zwrotkach następuje w siódmej strofie zapowiedź światłości, która jest promykiem nadziei i radości¹⁹.

Dogłębna analiza wybranych śpiewów adwentowych wyraźnie ukazuje ich teologię i zasadnym czyni podział śpiewów dokonany w ogólnopolskim *Śpiewniku Kościelnym*. Trzeba pamiętać, że idea oczekiwania jest rozumiana na dwa sposoby. W pierwszej części Adwentu dotyczy przyjścia Chrystusa na końcu czasów, a w drugiej Jego wejścia w historię zbawienia

---

¹⁴ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 43.

¹⁵ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 43.

¹⁶ Por. T. BRATKOWSKI, *Pieśń sakralna czasu Adwentu*, Roczniki liturgiczno-homiletyczne 58 (2011) t. 2, s. 7-26. s. 10.

¹⁷ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 46.

¹⁸ J. SIEDLECKI, *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015, 46.

¹⁹ Por. T. BRATKOWSKI, *Pieśń sakralna czasu Adwentu*, Roczniki liturgiczno-homiletyczne 58 (2011) t. 2, s. 7-26. s. 11.

poprzez fakt poczęcia z Ducha Świętego. Takie rozróżnienie pozwoli na odpowiedni dobór śpiewów do liturgii. Będą one korespondować tak z tekstami biblijnymi jak i eucharystycznymi.

Bibliografia:

Adwent, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. W. SCHENK, Lublin 1985, kol. 112.

BRATKOWSKI T., *Pieśń sakralna czasu Adwentu*, *Roczniki liturgiczno-homiletyczne* 58 (2011) t. 2, s. 7-26.

Dokumenty synodów od 50 do 381 roku, układ i opracowanie A. BARON, H. PIETRAS, (*Synody i Kolekcje Praw*, t. 1. Źródła Myśli Teologicznej, t. 37), Kraków 2006.

Kongregacja Kultu Bożego, *Ogólne normy roku liturgicznego i kalendarza*, nr 39-42.

Lekcjonarz Mszałny, t. I, Okres Adwentu. Okres Narodzenia Pańskiego, wydanie drugie, Pallotinum, Poznań 2015, s. 43.

LITAWA K., *Tempus gaudii – tempus tristitiae. Historyczny rozwój dwóch wymiarów Adwentu*, „*Liturgia Sacra*” 27 (2021), nr 1, s. 75-88. s. 86.

MIAZEK J., *Misterium Chrystusa w liturgii Adwentu*, „*Warszawskie Studia Teologiczne*” 12 (1999), s. 145-156.

MIELNIK D., *Adwent - czas radosnego czy pokutnego oczekiwania na przyjście Chrystusa?*, „*Kryzys*” 14 (2015) nr 2, s. 47-52.

NADOLSKI B., *Liturgika II, Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 109-112;

NOCENT A., *Il Tempo della manifestazione*, w.: *Anámnesis 6, L'anno liturgico*, Genova 1988.

SIEDLECKI J., *Śpiewnik kościelny*, wyd. 41, Kraków 2015.

Uchwała nr 13/372/2016 konferencji Episkopatu Polski z dnia 16 kwietnia 2016 r. w sprawie uznania śpiewnika ogólnopolskiego.

VOGEL C., *Introduction aux sources de l'histoire du culte chrétien au Moyen Âge*, Spoleto 1975.